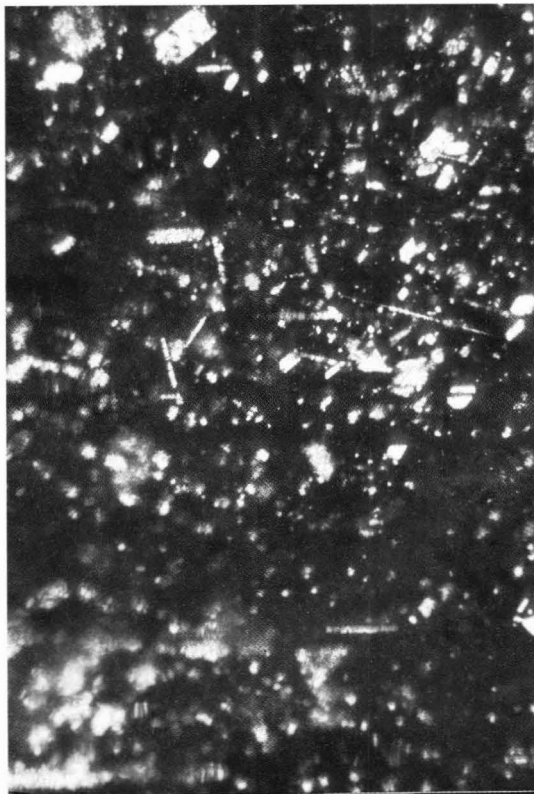

Solsten

Mikrofoto og tekst af GURI MAZANTI-ANDERSEN

En dejlig solskinsdag stod jeg foran en fjeldvæg, hvor jeg fik en af mine rigtig gode oplevelser. Ved at gå lidt frem og lidt tilbage, så fik jeg fjeldvæggen til at blinke og glitre med rødtligt flimrende skær. Det var Bjordams solstensfjeldvæg, som jeg stod foran. Solsten kendte jeg som smykkesten, men det var som et overvældende overflødigshorn at have en hel fjeldside foran.

Det var på gården Bjordam, at Olav Bjordam og Pål Persen i 1926 fandt solstenen - eller mere korrekt oligoklas-feldspaten med lameller af hæmatit, dvs. indeslutninger der kun er ca. 1/1000 mm tykke og op til et par mm lange og ligger parallelt med visse krystalflader. Det er disse lameller, som gir solstenen det dejlige farvespil. Gården ligger i nærheden af Kragerø, som ligger ved Oslofjorden. På gården er der også fundet en hel del andre lidt sjældne mineraler, og der har været flere internationale ekskursioner hos Bjordam. Olav Bjordam

er død nu, men jeg fik igen hilst på hans kone Magdalene, mens jeg fornøjede mig med at udvælge sten fra de store stenborde, som stadig væk står i haven. Deres søn Einar har åbnet en udstilling og stenforretning ved gården, og der kan man sagtens lade sig friste til at bringe nogle flotte sten med hjem.

SOLSTEN er betegnelsen for en feldspat, som viser et karakteristisk gul-gult til rødgult farvespil, når lyset falder ind ved bestemte vinkler. Dette farvespil kaldes adventurescens og feldspaten aventurinfeldspat. Solstenen bliver brudt i en pegmatitgang, som blev dannet for ca. 1000 mill. år siden sammen med grundfjeldet rundt omkring.

Solsten findes også flere andre steder i Norge.

Det har forvirret mig, at navnet solsten bruges om flere sten, så jeg satte mig for at finde ud af, om det kunne være rigtigt, og det viser det sig at være. F.eks. er betegnelsen solsten et synonym for både girasol og ildopal - men også for vikingernes solsten, og den sidste vil jeg fortælle lidt om.

Denne solsten kaldes CORDIERIT. Den findes også på Bjordam. Cordierit er berømt for sin meget iøjnefaldende trefarvethed (pleocroisme), hvor et gennemsigtigt stykke viser en gullig, mørkeblå og lys blå farve, når dagslyset rammer den under forskellige vinkler. Denne solsten - også kaldet navigationssten - blev brugt allerede omkring år 1000, da vikingerne krydsede Nordsøen og Nord-Atlanten. Den er omtalt i Olav den Helliges saga og blev brugt til at bestemme solens stilling i skyet vejr eller før og efter solnedgang.

Cordierit er ofte blevet kaldt «vandsafir» men har intet med safir at gøre.

I Erik Jonssons Oldnordisk Ordbog fra 1863 står der om «Solarsteinn», at den var «en Steen, hvorved man kunde see, hvor Solen var paa Himmelen». Det er fænomenet «polariseret lys» der gør visse mineraler til «solsten», de fungerer som polarisationsfiltre.

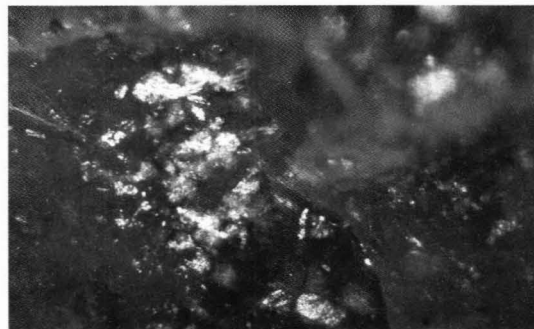
Navigationsstenen kan ikke have været almindelig kendt af vikingerne, den har været forbeholdt de få, der har været så heldige at finde eller skaffe sig en solsten - det har været kostbarheder.

Senere gik solstenen i glemmebogen og omtaltes kun i litteraturen som en gådefuld genstand, men

Solsten fra Bjordam - med markante farvede lameller

Mørk solsten fra Gjerdemyr - med små gule lameller

Solsten fra Bjordam - med enkelte store lameller

den er heldigvis genfundet.

Vikingernes solsten er blevet testet over Grønland i et SAS-DC8 fly med en fejlmargen på +/- 5 grader. Denne nøjagtighed var fuldt tilstrækkelig for vikingeskibene, selv om den ikke er det for vore dages luffart.

Det er forbavsende, at to så forskellige sten bærer samme navn - den ene glitrer fra talrige punkter inde i den rødbrune sten - den anden ændrer farve fra gulligt til blå, når den drejes.

Kilder

Erik Jonssons Oldnordisk Ordbog fra 1863 .Solkompasset. Norsk Steinbok. Familien Bjordam. De Ædle Stene og deres Mystik P. Scavenius. Lehrbuch der Mineralogie. Ædelstene. Marine-museet i Horten. Smykkestener. Guld og Ædle Stene.

På bakside omslag:

Solsten fra Bjordam - med tydelig sribet orientering af lamellene

***Abonner på " Bergverksnytt", 9 utgaver pr. år kr.150,-
Bestill abonnement på tlf. 73 52 38 21 eller fax. 73 52 38 21***

Kile
MINERALSENTER
NORSKE MINERALER - NORWEGIAN MINERALS

Alv Olav Ropstad

**Telefon: 38 15 35 77
Telefax: 38 15 35 77
Mobil: 94 12 68 35**

N - 4653 Hægland